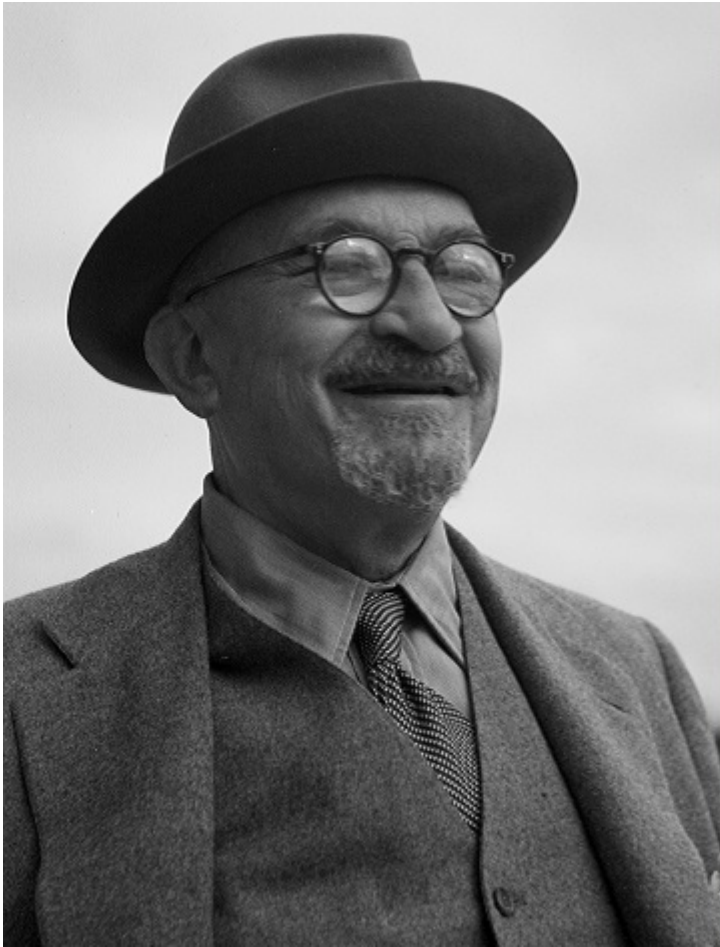

Як МГБ «радянську» сестру президента Ізраїлю обробляло

Перший Президент Ізраїлю Хаїм Вейцман

Марія Вейцман

У листопаді 1952 року в Міністерство державної безпеки СРСР надійшов сигнал про те, що дехто на ім'я Вейцман Марія Евзорівна була помічена біля посольства держави Ізраїль у Москві. Жінка дивилася на приспущений біло-блакитний прапор і тихо плакала, стоячи на тротуарі. 7 листопада 1952 року в Ізраїлі оголосили траур у зв'язку зі смертю першого президента країни Хаїма Вейцмана. Три місяці згодом в Москві було заарештовано його сестру, яка його оплакувала...

Лікарку Марію Вейцман чекісти «вели» вельми професійно. У секретному листі на ім'я секретаря ЦК КПРС Маленкова від 7 лютого 1953, міністр держбезпеки Ігнат'єв доповідав: через агентуру і за допомогою таємного прослуховування встановлено, що лікарка Держстраху Вейцман упродовж декількох років проводила сіоністську агітацію і з ворожих позицій критикувала радянську дійсність. Сестра президента Ізраїлю також була звинувачена в прагненні виїхати з Радянського Союзу. Аби запобігти втечі літньої жінки за кордон, міністр пропонував терміново її заарештувати. Такого цінного заручника радянське керівництво проґавити не могло. Тим паче, що інші брати та сестри Хаїма Вейцмана вже давно жили за кордоном. Стоматолог Фрума переїхала до Палестини в 1913 році, сестра Гіта репатріювалася за два роки до цього, у тому ж 1911-му поїхали з Росії брат Хіель і сестра Міна, а в 1933 році з Москви виїхала Ганна Евзорівна, яка працювала в Інституті біохімії.

Родина Вейцман, Маша - крайня зліва. Пінськ, 1904. Фото: heb.wiswander.weizmann.ac.il

Не встигли вибратися з СРСР тільки Марія і брат Самуїл, колишній бундівець і заступник голови центрального управління ТЗЕТ (Товариство земельного устрою єврейських трудящих). У 1930 році після відрядження в США Самуїла заарештували, а в 1939-му він був розстріляний як англійський шпигун.

Як запевняв вождь, у Радянському Союзі син за батька не відповідав, але на братів і сестер це правило точно не поширювалося. Уже через три дні після листа Ігнат'єва Маленкову, 10 лютого 1953-го, у Воротніковський провулок у Москві в'їхав чорний «воронок». Скромну 60-річну лікарку Держстраху заарештували і допитали співробітники 2-го управління ГРУ МДБ СРСР (контррозвідка).

Перший допит відбувся вже вночі (власне, майже всі дізнання проходили у нічний час). Слідство «встановило», що Марія Евзорівна народилася у Пінську на півдні Білорусі у 1893 році, до 1908 року постійно проживала з батьками. Навчалася дівчина добре: легко «потягнула» екстернат престижної київської Фундуклеївської гімназії — першої жіночої гімназії у Російській імперії.

Фундукліївська жіноча гімназія

З 1908 до 1912 року Маша, як називали її домашні, вивчала в Цюрихському університеті медицину разом з сестрою Ганною (для близьких — Ганнуса). Після закінчення університету Марія повернулася в Росію, і в тому ж 1912 році в Санкт-Петербурзі склала іспити на звання лікаря. Після закінчення навчання дівчина жила у Варшаві, де працювала у єврейській лікарні, а з початком Першої світової повернулася до рідного Пінська і вступила на роботу до Червоного Хреста.

У 1915 році її направили на Південно-Західний фронт в якості лікаря епідеміологічного загону. На фронті Маша познайомилася з кавалерійським офіцером Василем Михайловичем Савицьким, за якого згодом вийшла заміж. У 1918 році вони з чоловіком переїхали в Москву, де вже жили сестра Маші Ганна, брат Самуїл і мати Рахіль Михайлівна.

У Москві Марія Евзорівна приблизно 15 років пропрацювала у тифозному відділенні поліклініки Снегірьова у колишній Долгоруківській лікарні, потім, до початку війни, завідувала амбулаторією страхаси Червонопресненського району Москви.

Під час війни працювала за фахом на авіаційному заводі № 4, а з 1944 року за сумісництвом — у Держстраху. У 1948 році вона вийшла на пенсію, але роботу не покинула: як і раніше лікувала людей.

Міністр держбезпеки Семен Ігнат'єв

Ордер на арешт Марії Вейцман

У катівнях МДБ літню лікарку допитував помічник начальника слідчого відділу 2-го управління ГРУ, майор держбезпеки Іванов. У перший день дізнання Марія Евзорівна заявила: так, героїзмом ізраїльтян під час їхньої війни з арабами захоплювалася, так, захоплювалася тим, що, євреї, нарешті, здобули незалежність.

Але чекіст Іванов не вгамовувався: одне лише прагнення виїхати до родичів в Ізраїль ніяк не тягнуло на антирадянську діяльність. Почався невпинний конвеєр допитів. 23 лютого 1953 року змучена багатогодинним нічним психологічним терором жінка підписалася під протоколом, де визнавала себе винною. Нібито, будучи єврейською буржуазною націоналісткою, проводила організовану ворожу роботу проти Радянської держави, систематично слухала антирадянські наклепницькі радіопередачі з США та Англії, зміст яких обговорювала зі своїми однодумцями. Це на додаток до «зрадницьких намірів», як тоді радянською езоповою мовою називалося прагнення виїхати за кордон до рідних і близьких.

Слідство всіляко намагалося з'ясувати, що знала Вейцман про видатних сіоністів. Крім особистості президента Ізраїлю, Іванова особливо цікавив Володимир Жаботинський — лідер правих сіоністів-ревізіоністів, на той час покійний. З ним Маша познайомилася ще в 1912 році в Петрограді у квартирі свого родича, лікаря Йосифа Льва.

У Швейцарії Маша була присутня й на дискусії між бундівцями, очолюваними Володимиром Медемом, і сіоністами, до яких належав її брат Хаїм.

Втім, незважаючи на родинні зв'язки, Марія Евзорівна політикою майже не цікавилася й навіть свою поїздку до Палестини у 1926 році пояснювала сімейними обставинами. Разом з сестрою Ганною вони просто хотіли підтримати маму, Рахіль Михайлівну, після смерті їхньої молодшої сестри Міни.

Міна, Маша та Ганна Вейцман, 1912

Втративши в 1911 році чоловіка — чиновника контори зі сплаву лісу, Рахіль Михайлівна стала головою сім'ї. У неспокійні післяреволюційні роки вона розсудила мудро: у разі успіху комунізму сім'я буде жити в Росії під крилом у «свого» революціонера — Самуїла, який став видатним господарником. Ну а якщо успіху досягне сіонізм, вони зможуть приїхати в Палестину до Хаїма.

У Палестині Марія пробула три з половиною місяці, але цей візит до рідних слідство трактувало як політичну акцію. Один брат, Хаїм — голова Всесвітньої сіоністської організації, інший, Іехіель — мало того, що активний сіоніст, так ще і представник британського концерну «Монд» у регіоні. А отже, і сестра їхня повинна бути переконаною сіоністкою і ворогом СРСР, незважаючи на те, що повернулася в Москву.

Цікавили майора Іванова й інші члени родини Вейцман. Сестра Хая, яка виїхала у 1919 році — делегат 3-ї Всеросійської конференції сіоністів в Гельсінгфорсі у 1906 році, брат Мойсей — професор Єрусалимського університету, сестра Гіта — викладач консерваторії у Хайфі, єрусалимський зубний лікар Фрума, Файвель, який помер у 1939 році — всі Вейцмани, якщо вірити чекістам, були видатними ворогами радянської влади.

У 1933 році з Москви до Палестини виїхала Ганна Вейцман — лікар і біохімік, старший науковий співробітник хімічного інституту імені Карпова. Через два роки Марія з чоловіком також подали клопотання на виїзд — після смерті матері вона хотіла жити поряд зі своїми близькими. У 1935 році у виїзді було відмовлено, але у справі проти Василя Михайловича і Марії Евзорівни цей факт підкріплював звинувачення у бажанні втекти з «раю для трудящих».

Хаїм Вейцман закладає наріжний камінь в основу майбутнього науково-дослідного інституту свого імені, 1946

У дусі часу справу Вейцман спробували пов'язати і з процесом Єврейського антифашистського комітету. Мовляв, Марія Евзорівна у своїй злочинній діяльності керувалася ворожими установками, отриманими головою ЄАК, режисером Соломоном Міхоелсом, від її брата Хаїма Вейцмана.

Лікар наполягала на своєму: нічого від Міхоелса не отримувала, а негативне ставлення до радянської дійсності було продиктовано лише особистим досвідом і власними поглядами.

Навесні 1949 року за антирадянську діяльність заарештували чоловіка Марії Евзорівни, інженера контори «Союзшахтосушіння» Міністерства вугільної промисловості Василя Савицького. Це погіршило її становище. Майстри костоламних справ домоглися від Савицького свідчень проти власної дружини. На допиті 29 квітня 1949 р. він змушений був сказати, що в їхній родині ненависть до керівників СРСР була настільки великою, що вони зловтішалися навіть з приводу кончини Жданова, постійно висловлюючи побажання смерті самому вождю народів Сталіну. Марія Евзорівна свідчення чоловіка підтвердила.

Після 5 березня 1953 року, коли Сталін і справді помер, машина репресій уповільнила хід. На початку квітня відпустили багатьох фігурантів справи «лікарів-шкідників», а слідство щодо пенсіонерки Вейцман ішло вже по інерції. Осиротілим органам якось потрібно було виплутуватися з ситуації: мало того, що абсурдна справа з вибитими під тиском свідченнями, так ще і фігурантка з гучним прізвищем.

Викрутилися красиво: Особливою нарадою 28 липня 1953 року Марія Вейцман була засуджена на 5 років ВТТ, але тут же на підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про амністію» була звільнена від покарання і випущена з-під варти.

Опинившись на волі і дочекавшись чоловіка із в'язниці, Марія Евзорівна подала запит на виїзд до Ізраїлю. Для цього у Москву приїхала клопотатися Віра Вейцман — вдова Хаїма Вейцмана і президент ізраїльської «швидкої допомоги» («Маген Давид Адом»). За її сприяння Марія з чоловіком у жовтні 1955 року отримали дозвіл на виїзд із метою возз'єднання з сім'єю.

Порт Хайфи, 1950-і

11 лютого 1956 року Марія Евзорівна з Василем Савицьким прибули в порт Хайфи. На борт корабля «Хадар» зустріти тітку піднявся племінник Езер Вейцман, на той момент командир авіабази Рамат Давид, згодом головком ВПС, міністр оборони і президент країни. У порту подружжя урочисто зустрічали й інші члени родини, у тому числі Ганна Вейцман.

Марія з чоловіком оселилися у будинку Ганнусі на території інституту ім. Вейцмана в Реховоті. В Ізраїлі Марія Евзорівна нарешті почала дихати на повні груди, працюючи лікарем до своєї смерті у 1974 році.

Лише 14 березня 1989 року відповідно до висновку Генеральної Прокуратури СРСР сестра першого президента Ізраїлю була повністю реабілітована.

«Хадашот» — у співробітництві з проєктом «Єврейські герої».

Керівник проєкту — історик Анна Невзлін, дослідник єврейської історії.

«Єврейські герої» — це проєкт про особистості і вчинки. Ми вивчаємо біографії маловідомих героїв, які боролися за право відкрито називати себе євреями і бути ними!

Для контакту з проєктом ви можете звернутися на сторінку

[«Єврейські герої» у Facebook.](#)

Проект здійснюється під егідою фонду НАДАВ